

Kalendarium

KRONIKA STOSUNKÓW REPUBLIKI FEDERALNEJ NIEMIEC Z EUROPEJSKIMI KRAJAMI SOCJALISTYCZNYMI

wrzesień-październik 1988

Wrzesień

1 IX — W ostatnim dniu obradującego w Münster zjazdu SPD wypowiedzi działaczy socjaldemokratycznych skoncentrowały się na problematyce stosunków Wschód-Zachód. M. in. Willy Brandt poddał krytyce koncepcję polityki wschodniej realizowaną przez koalicję rządową.

1 IX — Minister obrony RFN Rupert Scholz (CDU) w rozmowie z dziennikarzem zachodnioniemieckiej telewizji nie wykluczył możliwości dojścia do skutku spotkania z ministrem obrony NRD Heinzem Kesslerem. Scholz zwrócił uwagę na poprawę w stosunkach między obu państwami niemieckimi podkreślił jednak, iż podstawowym kierunkiem w polityce zagranicznej Bonn pozostaje na obecnym etapie Związek Radziecki.

1 IX — „Rude Pravo” poinformowało, że czeskosłowacki minister spraw zagranicznych Bohuslav Chnioupek podczas swej niedawnej wizyty w Niemczech Zachodnich zaprosił prezydenta Richarda von Weizsäkera do złożenia wizyty w Czechosłowacji.

2 IX — Przebywający w stolicy Norwegii Oslo federalny minister spraw zagranicznych Hans-Dietrich Genscher (FDP) stwierdził, że nikt nie może być lepszym partnerem dla realizacji projektów rozwojowych w ZSRR i innych państwach bloku wschodniego niż zintegrowany rynek zachodni. Genscher powiedział też, iż należałoby idydeologizować politykę zagraniczną. Jako pozytywny przykład minister wymienił w tym kontekście protokół dotyczący nawiązania stosunków między EWG i RWPG.

2 IX — Honorowy przewodniczący SPD

W. Brandt w wypowiedzi dla korespondenta PAP powiedział m. in.: „Uważam, że Europa z RFN włącznie powinna przyjąć bardziej konstruktywną postawę we współpracy gospodarczej (z Polską)”.

2 IX — Redaktor naczelny „Die Welt” Manfred Schell informując, iż Helmut Kohl nie przybędzie do Polski w bieżącym roku pisze, że główną tego przyczyną jest stanowisko Warszawy w sprawie mniejszości niemieckiej w Polsce.

2 IX — Marszałek Sejmu Roman Malinowski (ZSL) przyjął sekretarza generalnego Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy Heinera Klebesa i dyrektora przy zachodnioniemieckim Bundestagu Josepha Buckera.

2-4 IX — W RFN miały miejsce liczne zloty i zgromadzenia organizacji ziolkowskich pod hasłami tzw. dnia stron ojczystych.

3 IX — Agencje przekazały wyniki sondażu opinii publicznej RFN przeprowadzonego przez instytut INFAS. Na pytanie, czy ZSRR może jako pierwszy rozpętać wojnę, negatywnie odpowiedziało 94% ankietowanych.

4 IX — Rzecznik prasowy ministerstwa spraw zagranicznych NRD Wolfgang Meyer stwierdził, że od wizyty Ericha Honeckera w RFN we wrześniu ub. r. odnotowano cały szereg godnych uwagi rezultatów w stosunkach między obu państwami. Meyer dodał, że przyszłość stosunków międzynarodowych zależy będzie przede wszystkim od zbliżenia stanowisk w kwestii bezpieczeństwa militarnego. Było to nawiązanie do złożonej przez NRD propozycji nawiązania kontaktów między ministrami obrony obu państw.

4 IX — „Przegląd Tygodniowy” cytuje wypowiedź sekretarza generalnego Sto-

warzyszenia Polaków Eksploatowanych przez III Rzeszę Jacka Wilczura: „Żaden Polak, który wywieziony był do Niemiec na roboty lub zmuszony do nich przez okupantów na terenie Polski, na razie takiego odszkodowania ze strony RFN otrzymać nie może”.

5 IX — Prezydent R. v. Weizsäcker, biorący udział w ceremonii otwarcia Akademii Bałtyckiej w Lubece-Travemünde (Akademia powstaje z inicjatywy ziomkostwa Pomorza w ramach tzw. Centrum Pomorskiego), zwrócił uwagę na podstawowe znaczenie stosunków niemiecko-polskich dla przyszłego ładu pokojowego w Europie. Prezydent powiedział m. in.: „Nikt nie jest w stanie przekreślić cierpień narodu polskiego z powodu strat, zniszczeń i zbrodni wojny, którą wnieśliśmy do Polski. Podobnie nikt nie może uznać za niebyłą gorzką krzywdę, jakiej doznali Niemcy, nikt nie może też zapomnieć bólu z powodu utraty wielowiekowej ojczyzny”. Weizsäcker dodał: „Bez żadnych zastrzeżeń opowiadamy się za nienaruszalnością granic. Granice powinny jednak tracić dzieliący ludzi charakter”. Przemówienie prezydenta RFN zostało b. dobrze przyjęte przez polską prasę.

5 IX — W trakcie zwiedzania ekspozycji firm zachodnioniemieckich podczas jesiennych Targów Lipskich szef partii i państwa NRD E. Honecker powiedział, że gotów jest pójść jeszcze dalej w rozwoju stosunków z Niemcami Zachodnimi, przede wszystkim w dziedzinie gospodarczej. Przebywający na Targach federalny minister gospodarki Martin Bangemann (FDP) spotkał się z członkiem Biura Politycznego SED Günterem Mittagiem i ministrem handlu zagranicznego NRD Gerhardem Beilem, a następnie przeprowadził rozmowę z Honeckerem. Bangemann stwierdził później, że handel wewnątrzniemiecki „jest nie tylko handlem, ale też ma duże znaczenie polityczne” dla obu państw. Minister ujawnił też wobec dziennikarzy, że przedstawiciele NRD dali do zrozumienia, że zamierzają zawrzeć kontrakty na sumę 1 mld DM, a rozmowy nad dalszymi umowami na sumę 2,4 mld DM trwają. Zdaniem Bangemanna jest to symptom woli przełamania zastoju w stosunkach handlowych między obu państwami.

5 IX — Tygodnik „Der Spiegel” zamieścił tekst wywiadu z Mieczysławem F. Rakowskim.

5 IX — Na zaproszenie zachodnioniemieckiego Centralnego Związku Chłopów z pięciodniową wizytą przybyła do

RFN delegacja Krajowego Związku Kółek i Organizacji Rolniczych.

6 IX — Parlamentarny sekretarz stanu w ministerstwie ds. wewnątrzniemieckich Ottfried Hennig (CDU) stwierdził w wypowiedzi dla rozgłośni *Deutschlandfunk*, iż rewizyta kanclerza Kohla w NRD nastąpi dopiero wówczas, gdy będzie pewne, że przyniesie coś nowego. Mimo to przygotowania do rewizyty są w toku. Hennig wezwał też NRD do nieczynienia *iunctim* między wytyczeniem granicy na Łabie a oczyszczeniem wód rzeki, gdyż ta ostatnia sprawa winna mieć bezwzględny priorytet. Wypowiadając się nt. sytuacji wewnętrznej NRD polityk powiedział: „Jeżeli Honecker lub jego następcy nie podejną poważnie do reform, położenie mieszkańców NRD stanie się jeszcze gorsze”.

6 IX — Prezydent Niemieckiego Czerwonego Krzyża (DRK) Botho Prinz zu Sayn-Wittgenstein stwierdził na łamach „Neuen Osnabrücker Zeitung”, iż według szacunków organizacji, na której czele stoi, do końca 1990 r. przybędzie do RFN ok. 600 tys. przesiedleńców z krajów socjalistycznych.

7 IX — Podczas debaty w *Bundestagu* przewodniczący SPD Hans-Jochen Vogel zarzucił rządowi brak odpowiedzialnej reakcji na inicjatywę rozbrojenie bloku wschodniego. Z kolei wiceprzewodniczący frakcji SPD Horst Ehmke zaapelował o wyjście naprzeciw oczekiwaniom Warszawy w dziedzinie gospodarczej: „Fakt, iż kanclerz jedzie do Moskwy bez ustalenia terminu swej przyszłej wizyty w Polsce to najgorsze, co może się zdarzyć w polityce zagranicznej Republiki Federalnej”.

7 IX — W wywiadzie dla „Bild Zeitung” przewodniczący CSU Franz-Josef Strauss wypowiedział się na rzecz zastrzeżenia przepisów związanych z przyznawaniem azylu przy jednoczesnym wspianiałościwym traktowaniu etnicznych Niemców: „Niemieccy przesiedleńcy są dla nas najważniejsi. Na drugim miejscu znajdują się ci wszyscy, którzy naprawdę szukają azylu politycznego. W pozostałych przypadkach wspianiałościwość jest szkodliwa, a nawet nie na miejscu”.

7 IX — Minister ds. wewnątrzniemieckich Dorothee Wilms (CDU) ponownie wezwała państwa socjalistyczne do stworzenia takich warunków żyjącym tam Niemcom, by nie potrzebowali oni opuszczać swych rodzinnych stron. Pani Wilms jako pozytywny przykład wymieniła sytuację panującą na Węgrzech

i dodała, że przesiedleńcy z bloku radzieckiego nie opuszczają swych miejsc zasiedleń powodowani żądzą przygody, lecz zmusza ich do tego życie w warunkach, kiedy gwałcone są prawa człowieka. Z podobną opinią wystąpił sekretarz generalny Związku Wypędzonych Hartmut Koschyk.

7 IX — Przewodniczący federacji zachodnioniemieckich związków zawodowych Ernst Breit oświadczył, że H. Kohl i rządząca koalicja całe lata domagali się, by Wschód wyraził zgodę na wypuszczenie etnicznych Niemców, lecz gdy to nastąpiło — okazało się, iż RFN w ogóle nie jest przygotowana na ich przyjęcie.

7 IX — Szef Urzędu Kanclerskiego Wolfgang Schäuble (CDU) zdementował opinie, jakoby NRD uzależniła współpracę przy oczyszczaniu Łaby od problemu ostatecznego uregulowania linii granicznej wzdłuż tej rzeki. Schäuble powiedział też, że polityka RFN nadal ma na celu rozwiązanie — jeżeli tylko nadarzy się okazja — kwestii niemieckiej. Także NRD wie, że problem ten jest otwarty.

7 IX — Do RFN przybyła grupa radzieckich inspektorów, którzy dokonają 48-godzinnej inspekcji odbywającej się w rejonie Saary i niektórych częściach Hesji, Nadrenii-Palatynatu i Badenii-Wirtembergii manewrów *Bundeswehry* i armii USA.

8 IX — Przewodniczący *Bundestagu* Philipp Jenninger (CDU) stwierdził w wypowiedzi dla rozgłośni *Deutsche Welle*, iż zadanie rządu RFN nie powinno polegać na nakłanianiu Niemców do opuszczenia Rumunii. Obowiązkiem władz bońskich jest jednak zwracanie uwagi na łamanie praw ludzkich.

8 IX — Rzecznik rządu radzieckiego Wadim Pierfilow powiedział, że władze ZSRR umożliwiły w pierwszych siedmiu miesiącach br. wyjazd 15 715 obywatelom radzieckim pochodzenia niemieckiego. Oznacza to 150-procentowy wzrost w stosunku do ub.r. Według Pierfilowa odrzucono 142 wnioski wyjazdowe.

8 IX — Sekretarz generalny Związku Wypędzonych H. Koschyk powitał z satysfakcją rezygnację kanclerza z podróży do Polski w tym roku.

9 IX — W Bonn zakończyli konsultacje eksperci rządowi RFN i ZSRR ds. rozbrojenowych. Osiągnięto m. in. daleko idącą zgodność stanowisk w odniesieniu do światowego zakazu broni chemicznej. Postanowiono, że oba rządy będą

współdziałały w tej sprawie podczas rozmów rozbrojeniowych w Genewie.

9 IX — Przebywający w Krakowie na czele delegacji władz miejskich Norimbergii nadburmistrz Peter Schölein i prezydent Krakowa Tadeusz Salwa podpisali wspólne oświadczenie o kontynuacji współpracy w zakresie m. in. kultury, ochrony środowiska i służby zdrowia.

10 IX — W wypowiedzi dla *Norddeutsche Rundfunk* kanclerz Kohl stwierdził, że „niezrozumiały entuzjazm” uniemożliwia wielu ludziom dokonywanie realistycznych ocen polityki Związku Radzieckiego. Kohl zaakcentował, że ZSRR, obok USA czołowa potęga świata, „pod względem gospodarczym jest państwem drugo- lub trzeciorzędnym”.

10 IX — Szef agencji prasowej „Nowosti” Walentin Falin w wywiadzie dla radia Saary nie wykluczył podpisania podczas wizyty kanclerza Kohla w Moskwie wspólnej niemiecko-radzieckiej deklaracji w sprawie rozbrojenia konwencjonalnego.

10 IX — Przebywający w Moskwie sekretarz stanu w zachodnioniemieckim MSZ Helmut Schäfer (FDP) powiedział, iż podział Niemiec stanowi ukryte niebezpieczeństwo dla stabilności w Europie, a przewyższenie tego „nienaturalnego podziału” — które może jednak nastąpić tylko za zgodą wszystkich sąsiadów Niemiec — byłoby „historycznym pokojowym fajerwerkiem”.

10 IX — Przebywający w Moskwie se-
Zeitung” opublikowano artykuł Michaela Stürmera na temat kwestii niemieckiej w polityce radzieckiej. Autor twierdzi, iż z jednej strony „rozgrywanie niemieckiej karty, połączone z poważnymi zamiarami, mogłoby okazać się zgubne dla radzieckich przywódców i poczytane za awanturnictwo”, jednak „radzieckim posunięciem w zakresie kontroli zbrojeń w Europie będzie można oddać sprawiedliwość tylko wtedy, kiedy nie będą one traciły z pola widzenia kwestii niemieckiej”.

11 IX — W Berlinie Zachodnim odbyły się centralne obchody „Dnia stron oczyszczonych”. W sumie, w ciągu dwóch tygodni, Związek Wypędzonych zorganizował na terenie RFN ok. 200 imprez z udziałem wielu czołowych polityków, w tym członków rządu federalnego.

12 IX — Zdaniem ministra Genschera ZSRR jest zainteresowany daleko idącymi krokami w dziedzinie redukcji sił zbrojnych. W wywiadzie dla rozgłośni *Deutschlandfunk* federalny minister

spraw zagranicznych dał wyraz przeświadczeniu, że Związek Radziecki gotów jest m. in. do asymetrycznej redukcji zbrojeń, do rozmów na temat doktryn militarnych Układu Warszawskiego i NATO oraz do zmiany struktury sił zbrojnych i uzbrojenia.

12 IX — „Polska niczego nie zrobiła i nie robi, aby wizytę kanclerza RFN opóźnić” — stwierdził na konferencji prasowej rzecznik MSZ Stefan Staniszewski.

12 IX — Wizytę w Polsce rozpoczęła delegacja Zarządu Federalnego Partii Zielonych. Gości z RFN przyjęli m. in. Roman Malinowski i Józef Czyrek.

13 IX — Z wizytą roboczą przybył do RFN szef dyplomacji albańskiej Reis Malile. Jest to pierwsza wizyta w tym kraju albańskiego ministra spraw zagranicznych od czasu ustanowienia stosunków dyplomatycznych między obu państwami w październiku ub.r. Gość podpisał kolejną umowę w sprawie wymiany kulturalnej i naukowej, przeprowadził rozmowy z przedstawicielami życia gospodarczego i został m. in. przyjęty przez prezydenta R. von Weizsäckera. Komentatorzy zwracają uwagę, że RFN jest jedynym krajem zachodnim, z którym Tirana utrzymuje bliższe kontakty.

14 IX — Szef Urzędu Kanclerskiego W. Schäuble poinformował na konferencji prasowej w Bonn o nowym porozumieniu między obu państwami niemieckimi. W myśl tego porozumienia stały coroczny ryczałt wyplaćany na rzecz NRD przez RFN z tytułu korzystania przez Niemcy Zachodnie z dróg komunikacyjnych NRD będzie w 1990 r. podniesiony na kolejne 10 lat do 860 mln DM rocznie (obecnie suma ta wynosi 525 mln DM).

14 IX — Agencja *Associated Press* doniosła o pobycie na Półwyspie Kola w ZSRR grupy zachodniemieckich przemysłowców i bankierów. Biznesmeni z RFN rozpatrują możliwości dokonania wielkich inwestycji na tym obszarze.

15 IX — Premier Badenii-Wirtembergii Lothar Späth (CDU) przybył z trzydniową wizytą do Czechosłowacji. Späth rozmawiał z szefem Komunistycznej Partii Czechosłowacji Milošem Jakeszem, premierem Lubomirem Strougalem, ministrem hutnictwa, przemysłu maszynowego i elektrotechnicznego Ladislavem Gerle i in., odwiedził arcybiskupa Pragi, kardynała Františka Tomaška, a także przebywał na targach w Brnie, na których

było reprezentowanych ponad 100 firm z Badenii-Wirtembergii.

15 IX — Przebywający w Polsce członek zarządu i wiceprzewodniczący Komisji Międzynarodowej SPD Karsten Voigt został przyjęty przez Józefa Czyrka. Podano, że przedmiotem rozmowy był „aktualny stan stosunków PRL-RFN”, a „J. Czyrek zapoznał gościa z sytuacją społeczno-polityczną i ekonomiczną w Polsce”.

16 IX — Minister komunikacji ZSRR Nikołaj Konariew przeprowadził rozmowy z federalnym ministrem komunikacji Jürgenem Warnke (CSU) i z przedstawicielami przemysłu zachodniemieckiego. Przewiduje się ustanowienie nowego połączenia Frankfurt n. M. — Moskwa. ZSRR liczy ponadto na współudział RFN w budowie trasy szybkiego ruchu Moskwa—Leningrad oraz przy modernizacji połączeń kolejowych między Europą Zachodnią a Dalekim Wschodem.

16 IX — Występujący na zjeździe zachodniobierlińskich wolnych demokratów m. in. H.-D. Genscher stwierdził, że szanse kryjące się w radzieckim nowym myśleniu należy wykorzystać dla dalszego stabilizowania stosunków między Wschodem a Zachodem: im większe sukcesy odnosi w ZSRR pieriestrojka, tym bardziej kraj ten staje się skłonny do wszechstronnej współpracy z zachodnimi demokracjami.

16 IX — Zastępca przewodniczącego frakcji SPD w *Bundestagu* Horst Ehmke stwierdził podczas imprezy zorganizowanej przez Młodzież Śląską, że do kwestii pojednania z Polską należy też dołączyć załatwienie sprawy niemieckiej mniejszości w PRL i umożliwienie kultywowania przez tę grupę tradycji kulturalnych.

16 IX — Rząd federalny zaprotestował przeciwko utrudnianiu pracy dziennikarzom zachodniemieckim w NRD. Władze NRD zabroniły im dokonania nagrań z toczących się w Dessau (od 16 do 20 bm.) obrad Zgromadzenia Synodalnego Federacji Kościołów Protestanckich tego kraju. Władze NRD uniemożliwiły też, bez podania przyczyn, odwiedzenie Poczdamu przez przewodniczących parlamentów krajowych RFN, którzy tego dnia przebywali w Berlinie Zachodnim. Przewodniczący *Bundestagu* Ph. Jeninger oznajmił, iż wizyta w Poczdamie była już ustalona w lipcu, a obecną decyzję NRD można określić jako „akt ewidentnie nieprzyjazny” i przynoszący szkodę wzajemnym stosunkom.

16-17 IX — W Moskwie odbyło się pierwsze posiedzenie grupy roboczej frakcji parlamentarnej SPD oraz przedstawicieli KC KPZR w sprawie „budowy wspólnego domu europejskiego”. Przewodniczyli Egon Bahr i Anatolij Dobrynin. Potwierdzono obustronną wolę dążenia do stworzenia jakościowo nowych stosunków między państwami w Europie.

17 IX — Służba prasowa francuskiego zarządu wojskowego w Berlinie Zachodnim poinformowała, że ZSRR przekazał przed dwoma dniami trzem zachodnim aliantom odpowiedź na ich *aide-memoire* z 29 grudnia ub. r. w sprawie poprawienia sytuacji w Berlinie. Tekstu odpowiedzi, która została wręczona w Moskwie ambasadorowi Francji w obecności ambasadorów USA i W. Brytanii, nie opublikowano. Grudniowe *aide-memoire* trzech państw proponowało usprawnienie połączeń lotniczych Berlina ze światem zewnętrznym, zintensyfikowanie kontaktów międzyludzkich między obu częściami podzielonego miasta, organizowanie w mieście imprez międzynarodowych, a w tym — igrzysk olimpijskich.

17 IX — Premier Rosyjskiej FSRR, członek BP KC KPZR Witalij Worotnikow podczas pobytu w Badenii-Wirtembergii spotkał się z premierem tego kraju L. Späthem. Omówiono różne aspekty współpracy gospodarczej, naukowo-technicznej i kulturalnej.

17 IX — Agencja DPA doniosła o rozpoczęciu rozmów między NRD i RFN na temat budowy szybkiej linii kolejowej między Berlinem a Hanowerem. Według teźże agencji nadburmistrz Berlina Zachodniego Eberhard Diepgen (CDU) oświadczył, że zawarcie kompleksowego porozumienia lotniczego między NRD i RFN w odniesieniu do Berlina jest możliwe jedynie pod nadzorem państw alianckich.

17 IX — Ryszard Wojna w „Rzeczypospolitej”: „Nie wykluczam, iż Bonn może chcieć wygrać podróż Kohla do Moskwy jako dodatkowy element presji na Warszawę”.

18 IX — Według agencji DPA argumentacja zawarta w radzieckiej odpowiedzi na *aide-memoire* trzech mocarstw zachodnich wykazuje „brak spojrzenia w przyszłość” i jest sprzeczna z publicznymi enuncjacjami M. Gorbaczowa.

19 IX — Przewodniczący SPD Hans-Jochen Vogel ocenił „w zasadzie pozytywnie” zawarte przez W. Schäuble porozumienie w sprawie usprawnienia ruchu tranzytowego do Berlina Zachodniego.

19 IX — Nowym przewodniczącym Gru-

py Parlamentarnej PRL-RFN w Sejmie został — na miejsce Stanisława Begera — Manfred Gorywoda.

20 IX — Nadburmistrz Berlina Zachodniego E. Diepgen ostrzegł przed formułowaniem przedwczesnych ocen na temat radzieckiej odpowiedzi na *aide-memoire* trzech państw zachodnich.

20 IX — Rzecznik frakcji CDU/CSU ds. polityki zagranicznej Michaela Geiger powiedziała w wywiadzie dla „Augsburger Allgemeine Zeitung”, że ZSRR musi włączyć Berlin Zachodni do wszystkich układów radziecko-niemieckich. M. Geiger stwierdziła też: „To, co możliwe jest w stosunkach węgiersko-niemieckich, powinno być też możliwe w stosunkach z innymi sąsiadami na Wschodzie. Odnosi się to w szczególności do Polski. (...) Rząd polski musi jednak również wykazać zrozumienie dla naszych spraw, takich jak np. utworzenie instytutów kultury oraz przyznanie pewnych praw kulturalnych mniejszości niemieckiej w Polsce, na przykład pielęgnowanie mowy ojczystej”.

20 IX — Przywódca zachodniobierlińskich socjaldemokratów Walter Momper stwierdził, że „Moskwa blokuje wszelkie rozszerzanie ram czteromocarstwowego porozumienia w kwestii usprawnienia komunikacji lotniczej do i z Berlina”.

20 IX — W wywiadzie dla agencji DPA szef Urzędu Kanclerskiego W. Schäuble oznajmił, że poprawa stosunków na linii Bonn-Moskwa zakłada też uwzględnienie Berlina Zachodniego.

20 IX — Po powrocie z Polski delegacja Zielonych zorganizowała konferencję prasową. Zieloni wezwali rząd boński do poświęcenia większej uwagi stosunkom z PRL, uznania w sposób „jasny i jednoznaczny” granicy na Odrze i Nysie oraz zrewidowania stanowiska w sprawie odszkodowań dla b. robotników przymusowych.

20 IX — Związek Wypędzonych oraz Związek Niemców Środkowych zorganizowały wspólną konferencję prasową, na której zaprotestowano przeciwko upolitycznianiu umów o partnerstwie z miastami NRD i Polski.

20 IX — W wypowiedzi dla „Die Welt” przewodniczący frakcji parlamentarnej CDU/CSU Alfred Dregger stwierdził: „Gorbaczow to tylko eksperyment z niewiadomym wynikiem”, sytuacja bytowa w Związku Radzieckim nie uległa poprawie i choć Bonn ma wszelkie powody dążyć do zbliżenia gospodarczego z ZSRR, to nie należy z tym wiązać wielkich oczekiwań.

21 IX — Kandydat na przewodniczącego FDP Otto hr. Lambsdorff spotkał się w Berlinie z członkiem BP SED Günterem Mittagiem i ministrem handlu zagranicznego NRD Gerhardem Beilem, a także z biskupem ewangelickim Gottfriedem Forckem i prawnikiem Wolfgangiem Voglem. Lambsdorff powiedział później, że współpracę gospodarczą RFN-NRD należy jeszcze bardziej zacieśnić. Poinformował także, że poruszył w stolicy NRD również ostatnie posunięcia wobec czasopism kościelnych w tym kraju.

21 IX — „Życie Warszawy” zamieszcza wywiad z Karstenem Voigtem (SPD).

22 IX — Przebywający w RFN W. Worotnikow spotkał się z H. Kohlem i H. D. Genscherem. Według rzecznika rządu F. Osta Worotnikow przekazał Kohlowi osobiste poślanie od M. Gorbaczowa. Tego samego dnia radziecki gość przeprowadził w Düsseldorfie rozmowy z premierem Północnej Nadrenii-Westfalii Johannesem Rau (SPD) i przewodniczącym Komisji Wschodniej Izby Przemysłowo-Handlowej Ottonem Wolffem von Amerongen.

22 IX — Generalny inspektor *Bundeswehry* admirał Dieter Wellershoff stwierdził, iż rzeczywistym papierkiem lakmusem dla głoszonych zmian w radzieckiej polityce zagranicznej będzie gotowość Kremla do znacznej redukcji własnych sił konwencjonalnych, a przede wszystkim doprowadzenie do stanu, w którym staną się one niezdolne do przeprowadzenia zmasowanego ataku.

23 IX — W. Worotnikow poinformował w Düsseldorfie, że na czele nowego zachodnioniemiecko-radzieckiego konsorcjum stanie *Deutsche Bank*. Agencja DPA donosi, iż osiągnięto porozumienie o przyznaniu 3-miliardowego kredytu dla Związku Radzieckiego. Suma ta zostanie przeznaczona na zmodernizowanie radzieckiego przemysłu lekkiego i spożywczego.

24 IX — Władze Płocka i Darmstadt podpisały porozumienie o nawiązaniu stosunków partnerskich.

25 IX — Kilka dzienników zachodnioniemieckich opublikowało treść odpowiedzi radzieckiej na *aide-memoire* USA, W. Brytanii i Francji w sprawie „polepszenia sytuacji w Berlinie i wokół Berlina”. W tekście znalazło się stwierdzenie, że „strona radziecka nie może wszczytać dyskusji z trzema mocarstwami zachodnimi na temat problemów dotyczących sytuacji w stolicy NRD lub innych problemów dotyczących NRD. Tylko NRD może być partnerem rozmów z in-

nymi państwami - w takich sprawach”. Komentatorzy sugerują, że mocarstwa zachodnie nalegając na przeprowadzenie dalszych pertraktacji ze Związkiem Radzieckim w tej sprawie, wykluczają wzięcie do tych rozmów NRD.

25 IX — Polska telewizja nadała zachodnioniemiecki film dokumentalny rejestrujący prywatną wizytę b. przewodniczącego CDU Rainera Barzela na Warmii.

27 IX — Przebywający na 43 sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ ministrowie spraw zagranicznych RFN i ZSRR H.-D. Genscher i E. Szewardnadze odbyli blisko trzygodzinną rozmowę. Według agencji DPA obaj politycy osiągnęli m. in. porozumienie w kwestii tzw. klauzuli berlińskiej. Tego samego dnia Genscher spotkał się z min. Tadeuszem Olechowskim oraz szefem rumuńskiego MSZ Ioanem Totu

27 IX — Pięciodniową oficjalną wizytę w RFN rozpoczął bułgarski minister kultury, nauki i oświaty Georgi Jordanow. Gość z Sofii przyjęty został przez kanclerza Kohla i przeprowadził rozmowy ze swym zachodnioniemieckim kolegą, min. Jürgenem Möllemannem (FDP). Omawiano m. in. kwestie związane z wymianą naukowców, lekarzy i praktykantów. Dokonano też w Bonn otwarcia (z udziałem kanclerza Kohla) „Dni kultury bułgarskiej”. Jednocześnie w Bułgarii przebywa premier Dolnej Saksonii Ernst Albrecht (CDU).

28 IX — Organizacje SPD w Bremie i SED w Rostocku podpisały umowę o współpracy.

29 IX — Federalny minister obrony R. Scholz wezwał Związek Radziecki do redukcji swych kontyngentów wojskowych, stacjonujących w państwach układu Warszawskiego. Decyzja taka przyczyniłaby się zdaniem Scholza do poprawy stosunków Wschód-Zachód, a zarazem nie przyniosłaby uszczerbku dla bezpieczeństwa ZSRR.

30 IX — Przebywający na Węgrzech przewodniczący *Bundestagu* Ph. Jenninger przeprowadził rozmowę z premierem Karolym Groszem. Po spotkaniu gość z RFN skomplementował politykę Budapesztu wobec mniejszości narodowych. Jenninger omawiał z Groszem m. in. politykę Rumunii wobec innych narodowości zamieszkujących ten kraj. Agencja DPA zaznacza, iż Bonn i Budapeszt koordynują swe akcje na rzecz respektowania praw mniejszościowych.

30 IX — Minister obrony NRD Heinz Kessler w wywiadzie dla hamburskiego

tygodnika „Die Zeit” powiedział, że w czasie proponowanego przez siebie spotkania ze swym zachodnioniemieckim kolegą R. Scholzem gotów jest omówić także rozkaz strzelania na granicy NRD z RFN i Berlinem Zachodnim.

30 IX — Utworzona niedawno organizacja zachodnioniemiecka Nowy Niemiecki Związek Narodowy (*Neuer Deutscher Nationalverein*) zaprezentowała na konferencji prasowej w Bonn swój program. Około tysiącosobowa organizacja, na której czele stoi Harald Rüddenklan (bezpartyjny, poprzednio CSU), zamierza skoncentrować swe wysiłki na rzecz zjednoczenia Niemiec.

Październik

1 X — Czołowi politycy bońscy uznali ostatnie zmiany w kierownictwie radzieckim za rokujące szansę poprawy w stosunkach Wschód-Zachód. Przebywający w Dżakarcie kanclerz Kohl powiedział dziennikarzom, że w zmianach tych dostrzega potwierdzenie kursu realizowanego przez Gorbaczowa. Minister H.-D. Genscher podkreślił, że przywódca radziecki jest przekonany o kluczowym znaczeniu stosunków RFN-ZSRR.

1 X — W wywiadzie dla *Deutsche Welle* min. Genscher nawiązał do osiągniętych w N. Jorku z E. Szewardnadze uzgodnień w sprawie włączenia Berlina Zachodniego do porozumień traktatowych, stwierdzając, że RFN nie chce w tym przypadku ograniczać się do uregulowań w sprawie wymiany kulturalnej i w zakresie ochrony środowiska. Genscher wyraził przekonanie, że ostatnie porozumienie z Szewardnadze będzie przykładem dla innych państw socjalistycznych.

1 X — Zdaniem min. D. Wilms wynegocjowane przez Genschera i Szewardnadze uzgodnienia dotyczące klauzuli berlińskiej pozwolą sfinalizować podczas moskiewskiej wizyty Kohla kilka porozumień, które są od dłuższego czasu „zamrożone”. Pani Wilms dodała, przy okazji, że RFN jest gotowa pomóc finansowo NRD w usuwaniu zanieczyszczeń w dziedzinie ochrony środowiska. Podważyła też zdecydowanie prawdziwość twierdzenia min. Kesslera, że nigdy nie wydał on rozkazu strzelania na granicy.

2 X — Wiceprzewodniczący frakcji parlamentarnej CDU/CSU Volker Rühle stwierdził, że NRD inicjuje praktyki znacznie utrudniające możliwości wyjazdu z tego kraju (brak zgody na wspólne wyjazdy małżeństw na Zachód).

2 X — Zdaniem „Prawdy” żądanie przewodniczącego zachodniobierlińskich liberałów Waltera Rascha zrównania praw

deputowanych z Berlina Zachodniego z prawami pozostałych członków *Bundestagu* jest „próbą zakłócenia równowagi interesów przez siły prawicowe” i stoi w sprzeczności z postanowieniami układu podpisanego przez cztery mocarstwa 4 września 1971 r.

3 X — Na wiadomość o śmierci Franza Josefa Straussa przywódca NRD E. Honecker wypowiedział się z uznaniem o wkładzie zmarłego w rozwój stosunków między dwoma państwami niemieckimi. Agencja TASS stwierdziła, że Strauss mimo swego antykomunizmu wykazywał duży realizm i opowiadał się za dialogiem Wschód-Zachód.

5 X — Federalny minister oświaty J. Möllemann podał, że w przyszłym roku nastąpi podwojenie wymiany uczniów między dwoma państwami niemieckimi. W zakładach NRD odbędzie praktyki 640 uczniów z RFN, natomiast ze strony NRD udział ten jest znacznie mniejszy i obejmuje jedynie wizyty grup *FDJ*.

6 X — Podczas frankfurckich Targów Książki H.-D. Genscher zwrócił uwagę na potrzebę rozumowania w odniesieniu do spraw kultury europejskiej kategoriami całej Europy, a nie tylko Zachodniej.

6 X W wywiadzie dla tygodnika „Bunte” min. Genscher zaprzeczył sugestiom, jakoby Związek Radziecki chciał doprowadzić do rozłamu w świecie zachodnim poprzez odseparowanie USA od Europy Zachodniej.

8 X — Zachodniobierliński „Der Tagespiegel” sugeruje, iż najbardziej odpowiednia dla wizyty prezydenta Weizäckera w Polsce jest data 1 września 1989 r. Dziennik podaje też, że dwukrotnie odkładana wizyta polskiego ministra spraw zagranicznych w Bonn musiała być odroczone, ponieważ „nie było perspektyw na osiągnięcie porozumienia”.

9 X — Rzecznik bońskiego MSZ poinformował, że centralnym punktem rozmowy min. Genschera z zastępcą amerykańskiego sekretarza stanu Johna Whiteheada przed podróżą tego ostatniego do państw Europy Wschodniej był rozwój sytuacji politycznej i gospodarczej w Polsce. Genscher opowiedział się za zwiększeniem pomocy dla Warszawy i uznał za konieczne zrewidowanie dotychczasowych warunków stawianych PRL przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy.

11 X — Władze NRD odrzuciły protest rządu RFN dotyczący nadużyć ze strony sił bezpieczeństwa wobec dziennikarzy zachodnioniemieckich podczas zorganiz-

nizowanej poprzedniego dnia manifestacji przeciwko ingerencji cenzury w ewangelickiej prasie kościelnej.

13 X — Na forum *Bundestagu* miała miejsce debata na temat środków przemocy stosowanych przez władze NRD wobec Kościoła, opozycji i zachodniemieckich dziennikarzy. Min. D. Wilms stwierdziła, że nieprzestrzeganie w NRD praw człowieka stanowi bezpośrednie zagrożenie dla stosunków między obu państwami niemieckimi. W podobnym tonie utrzymane były m.in. wystąpienia przedstawicieli *SPD*.

13 X — W zachodniobierlińskim Instytucie *Aspen* kanclerz Kohl nawiązał do swej wizyty w ZSRR stwierdzając, że nie dojdzie do wybrania przez Bonn jakiejś osobnej drogi między Wschodem a Zachodem. Kanclerz powiedział też, że dopiero zdecydowanie i upór Zachodu umożliwiło dokonanie przełomu w stosunkach z Moskwą.

13 X — Kanclerz Kohl spotkał się z grupą dziennikarzy radzieckich.

13 X — Na spotkaniu z dziennikarzami Egon Bahr przedstawił stanowisko *SPD* w odniesieniu do stosunków zachodniemiecko-radzieckich. Zdaniem Bahra RFN nie powinna czekać na wynik wyborów prezydenckich w USA i już teraz określić się w kluczowych sprawach politycznych i rozbrojeniowych wobec Gorbaczowa.

13 X — Nowy polski premier Mieczysław F. Rakowski stwierdził w swym exposé, iż rząd PRL gotów jest „dokonać istotnego postępu, wręcz przełomu” w stosunkach z RFN.

14 X — Przemawiając w Lubece prezydent R. von Weizsäcker zaapelował do rządu w Bukareszcie o rezygnację z planów zniszczenia tysięcy wsi zamieszkałych przez mniejszość węgierską i niemiecką. Zdaniem prezydenta realizacja tego projektu przyniesie niepowetowane szkody wspólnej tradycji europejskiej.

14 X — Dziennik „Die Welt” poinformował o zorganizowaniu w Bonn seminarium z udziałem wiceprzewodniczącego frakcji parlamentarnej *CDU/CSU* Volkera Rühle i doradcy kanclerza, Horsta Teltschika. Obaj politycy opowiedzieli się za polityką wspierania reform w Europie Wschodniej, a zwłaszcza na Węgrzech, w Polsce i Czechosłowacji. Zdaniem V. Rühle chodzi tu o pomoc gospodarczą, a nie dolewanie oliwy do ognia.

15 X — Rzeczniczka frakcji parlamentarnej *CDU/CSU* Michaela Geiger stwierdziła, że w chwili, gdy radziecka reforma gospodarcza drepcze w miejscu, ZSRR

wykazuje daleko idącą gotowość do współpracy w zakresie polityki zagranicznej: „Jest to obraz pełen sprzeczności”. Zdaniem pani Geiger w kwestii niemieckiej i berlińskiej Gorbaczow zajmuje nieustępliwe stanowisko.

15 X — Prasa NRD opublikowała tekst noty protestacyjnej przeciwko mieszaniną się RFN w wewnętrzne sprawy NRD i szkalowaniu jej przywódców. Protest został spowodowany wystąpieniami na forum *Bundestagu* przed dwoma dniami.

16 X — Min. Genscher wziął udział w odbywającym się w greckiej miejscowości Ioannina spotkaniu ministrów spraw zagranicznych 12 państw EWG. Omawiano możliwości pomocy ekonomicznej dla wsparcia reformatorskich wysiłków w krajach socjalistycznych.

16 X — Delegacja *FDJ* z sekretarzem tej organizacji Eberhardem Aurichem rozpoczęła trzydniową wizytę w RFN.

17 X We Frankfurcie n. M. podpisano kontrakt dotyczący przyznania Związkowi Radzieckiemu pożyczki bankowej w wysokości 3 mld *DM*. Pożyczkę wynegocjowano w maju br., a głównymi kredytodawcami są *Deutsche Bank*, *Dresdner Bank*, *Commerzbank* i *Westdeutsche Landesbank*. Kredyt nie jest objęty poręką rządową (czyli tzw. gwarancjami Hermes). Jednocześnie ujawniono, iż już w ub. r. zarejestrowano w Zurichu konsorcjum *Eurasco*, za którym kryły się banki radzieckie, NRD i zachodniemiecki *Landesbank Rheinland-Pfalz*.

17 X — Wizytę w Polsce rozpoczął przewodniczący Komisji Gospodarczej *Bundestagu* Hermann J. Unland (*CDU*). Gość spotkał się m.in. z premierem Mieczysławem F. Rakowskim, Romanem Malinowskim i Władysławem Baka.

17-19 X — W Bonn debatował Komitet Koordynacyjny Forum Polska-RFN Delegacji polskiej przewodniczył Ryszard Wojna. Powzięto uchwałę o zwołaniu kolejnego forum w Poznaniu, w maju 1990 r.

17 X — Wkrótce na Węgrzech pojawi się pierwszy numer zachodniemieckiego magazynu „Burda Moden”. Informację tę przekazała w Budapeszcie stojąca na czele wydawnictwa Anne Burda.

18 X — Rzecznik bońskiego MSZ Jürgen Chrobog udzielił wymijającej odpowiedzi na pytanie korespondenta PAP o stosunek RFN do wypowiedzi M. F. Rakowskiego na temat gotowości Polski do ożywienia stosunków z Bonn.

18 X — W Polsce zainaugurowano po raz pierwszy Dni Kultury RFN. Imprezy trwały do 25 października.

19 X — W wywiadzie dla „Spiegla” M. Gorbaczow stwierdził: „Każda próba zburzenia granic między suwerennymi państwami niemieckimi, a przy tym jeszcze siłą, byłaby nie do zaakceptowania, jeśli nie katastrofalna”. Na pytanie, czy „dom europejski” będzie miał otwarte drzwi w Berlinie, Gorbaczow odparł, iż „bez nich architektura domu byłaby niedoskonała”. Wywiad opublikowano w numerze tygodnika z 24 października.

19 X — Poseł z ramienia FDP Hans-Günter Hoppe wyraził nadzieję, że kanclerzowi uda się w Moskwie przezwyciężyć „trwającą nieustannie blokadę polityczną Berlina”.

19 X — Według federalnego ministerstwa gospodarki toczą się rozmowy na temat powołania do życia 35 *joint-ventures* zachodniemiecko-radzieckich

19 X — Pismo „Neues Leben”, organ Niemców w ZSRR poinformowało, że przedstawiciele tej mniejszości narodowej wysunęli postulat przywrócenia autonomicznej republiki niemieckiej w dolnym biegu Wołgi. Republika ta została zlikwidowana podczas II wojny światowej.

19 X — Przebywająca w Polsce z okazji Dni Kultury RFN wiceprzewodnicząca FDP, min. stanu Irmgard Adam-Schwätzer spotkała się z Józefem Czyrkim, Tadeuszem Olechowskim i Tadeuszem Witoldem Miłyńczakiem.

20 X — Pięciodniową wizytę na Węgrzech zakończył przewodniczący frakcji parlamentarnej FDP Wolfgang Mischnick. Po rozmowach z honorowym przewodniczącym WSPR Jánosem Kádarem, premierem Karoly Groszem i sekretarzem KC WSPR Matyasem Szörös, Mischnick oświadczył, że RFN i Węgry są całkowicie zgodne w ocenie rumuńskiej polityki wobec mniejszości narodowych. Gość z Bonn odwiedził też terytoria węgierskie zamieszkałe przez mniejszość niemiecką.

20 X — Konferencje biskupów katolickich obu państw niemieckich i Austrii opublikowały wspólną deklarację z okazji zbliżającej się 50 rocznicy tzw. *Kristallnacht*. Dokument głosi, że Kościół Katolicki zbyt długo zachowywał w tej sprawie milczenie. Episkopat NRD jest pierwszą instytucją z tego kraju, która wzięła na siebie część odpowiedzialności za pogrom Żydów.

20 X — Rzecznik rządu federalnego F. Ost wypowiedział się na temat ewentualnej wizyty kanclerza Kohla w Polsce: „Wizyta taka musi być dobrze przygotowana. Obie strony muszą w tym

kierunku poczynić odpowiednie przygotowania. Rząd federalny gotów jest ze swej strony to uczynić”.

21 X — W wywiadzie dla telewizji kanclerz Kohl powiedział, że jego polityka zmierza do włączenia Berlina w całości kształt stosunków Wschód-Zachód. Stwierdzenie to jest pośrednią odpowiedzią na głos ministra spraw wewnętrznych Friedricha Zimmermanna (CSU), jakoby objęcie Berlina Zachodniego układami zachodniemiecko-radzieckimi nie zostało dostatecznie zapewnione.

21-23 X — W Freudenthal miało miejsce spotkanie przedstawicieli polskiej gospodarki z reprezentantami instytucji gospodarczych Badenii-Wirtembergii.

24-27 X — Z wizytą w ZSRR przebywał H. Kohl. Kanclerzowi towarzyszyli min. Genscher, min. obrony R. Scholz, min. rolnictwa Ignaz Kiechle (CSU), min. ochrony środowiska Klaus Töpfer (CSU) i min. badań naukowych Heinz Riesenhuber (CDU), a także duża grupa czołowych przedstawicieli życia gospodarczego RFN. Przeprowadzono szereg rozmów, w tym m.in. Kohl i Gorbaczow spotkali się sześciokrotnie. Podpisano sześć porozumień: w sprawie ochrony środowiska, zabezpieczenia reaktorów, współpracy naukowo-technicznej w kosmosie, wymiany kulturalnej (dwuletni program uzupełniający), niesienia wzajemnej pomocy w przypadku katastrof morskich oraz kooperacji w sektorze żywnościowym. Zawarto szereg umów gospodarczych, m.in. o dostawie przez firmę Siemens reaktora wysokich temperatur. Ze szczególną satysfakcją przyjęto w kołach bońskich włączenie do umów Berlina Zachodniego, chociaż uwidoczniły się różnice stanowisk w kwestii niemieckiej i berlińskiej. Kanclerz spotkał się też z prof. Andriejem Sacharowem i przedstawicielami mniejszości niemieckiej. Kohl poinformował dziennikarzy, iż Gorbaczow przyrzekł wypuścić na wolność do końca br. wszystkich więźniów politycznych. Zdaniem kanclerza rozmowy przebiegały w „wyjątkowo dobrym klimacie, który cechowała wzajemna szczerść wypowiedzianych poglądów”. Komunikatu końcowego nie opublikowano, gdyż obaj partnerzy uważają obecną wizytę i przyszłoroczną rewizytę Gorbaczowa w Bonn za jedną całość.

24 X — Agencja TASS poinformowała, że od stycznia do września br. wydano w ZSRR zezwolenia na wyjazd do RFN ponad 32 tys. obywateli Związku Radzieckiego pochodzenia niemieckiego. W

192 przypadkach odmówiono prawa wyjazdu. Na zezwolenie czeka obecnie 7 tys. osób.

25 X — Zakończyło się XII posiedzenie mieszanej zachodnioniemiecko-czechosłowackiej komisji gospodarczej. W obradach wzięli udział federalny minister gospodarki Martin Bangemann (FDP), nowy czechosłowacki minister handlu zagranicznego Jan Sterba oraz liczni przedstawiciele przemysłu RFN.

26 X — Zorganizowano tzw. most telewizyjny Kolonia-Wołgograd, będący dialogiem przez łącza telewizyjne weteranów wojny i młodych oficerów *Bundeswehry* i Armii Radzieckiej.

26 X — Min. D. Wilms stwierdziła, że nie ma sprzeczności między żądaniem zjednoczenia Niemiec a integracją Zachodniej Europy. Z kolei zdaniem pani Wilms proponowany przez Gorbaczowa „wspólny dom europejski” może oznaczać jedynie przejęcie przez Wschód modelu zachodnioeuropejskiego.

27 X — Gazeta „Neues Deutschland” w komentarzu pt. *Kohl i sprzeczność z naturą* poddała krytyce twierdzenie kanclerza, iż podział Niemiec jest wbrew naturze. Prasa NRD informowała o przebiegu wizyty Kohla w stolicy ZSRR bardzo wstrzemięźliwie.

27 X — Przewodniczący frakcji parlamentarnej CDU/CSU Alfred Dregger stwierdził w wywiadzie dla „Bonner Rundschau”: „Rosjanom potrzebny jest

rozwój technologiczny i ekonomiczny i w tym względzie stawiają przede wszystkim na RFN jako kraj eksportowy nr 1, z którym doświadczenia gospodarcze zawsze były najlepsze”.

28 X — W wypowiedzi dla „Bild Zeitung” H. Kohl zauważył, że „Rosjanie najwidoczniej sądzą, iż bez rozgrywania karty niemieckiej nie posuną się do przodu”.

29 X — Min. Genscher powitał z zadowoleniem apel obradującego w Budapeszcie Komitetu Ministrów Spraw Zagranicznych Państw-Stron Układu Warszawskiego o szybkie zakończenie wiedeńskiego spotkania KBWE oraz podjęcie rokowań na temat stabilności w zakresie broni konwencjonalnej w Europie.

29 X — Tygodnik „Vorwärts” opublikował wywiad z premierem M. F. Rakowskim. W odniesieniu do stosunków bilateralnych Rakowski powiedział m. in.: „Jestem zainteresowany utrzymaniem przyjaznych stosunków ze wszystkimi siłami w RFN”.

30 X — Działacze SPD Anke Fuchs i Horst Ehmke stwierdzili, że obecny rząd federalny jedynie kontynuuje politykę wschodnią wytyczoną jeszcze przez Willy Brandta.

31 X — Zarząd CDU udzielił pełnej aprobaty wynikom rozmów kanclerza Kohla w stolicy ZSRR.

